

НАУКОВА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ (ч. 2)

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Під *дипломатикою* вчений-ерудит розумів вчення про *історичні акти*, про *ознаки*, за якими визначалася ступінь *достовірності* всяких документів, про *способи виявлення підробок* в них, про стародавні *матеріали для письма* і *види останнього*, про *види документів*, про *канцелярські традиції* у створенні документів, про *написи, монограми, печатки*

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Передмова до "De re diplomatica" :

"Дві обставини сприяли написанню цієї праці: з одного боку – користь цієї нової науки, з іншого – необхідність захищатися [...] Спростовуючи закиди, які нам зробили сердиті опоненти, ми намагалися не лише йти далі реплік, а сказати всю правду [...]. Якщо читач пригадує, що важче захищатися, ніж звинувачувати, а більш сильним аргументом є те, що набагато легше причиняти рани, чим їх загоювати"

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Даніель ван Папелброк:

“Мушу вам зізнатися, що для мене більша сатисфакція мати працю на цю тему, ніж вам давати привід писати твір настільки досконалий”

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Перша книга "*De re diplomatica*" знайомить зі стародавніми документами, акцентуючи увагу на *матеріалах письма та почерку (l'écriture)* дипломів та грамот.

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Друга книга *“De re diplomatica”*
присвячена жанрам документів,
підписам, печаткам і датуванню
писемних пам'яток

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

У третій книзі Ж. Мабійон розкриває походження багатьох стародавніх дипломів та відкидає правила, за якими вчений-ієзуїт Д. Папелброк пропонує розрізняти стародавні документи оригінальні чи сумнівні.

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

У четвертій книзі згадуються *володіння франкських королів* (francorum regum palatiis, villisque regiis), що фігурують у дипломах і за якими можна датувати документи.

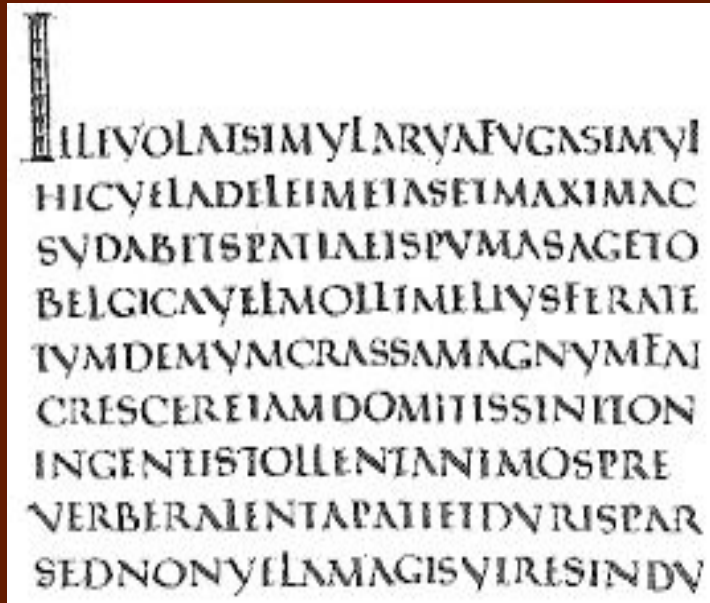

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

П'ята книга презентує 60 гравірованих на міді таблиць з різними *стародавніми почерками*.

Таблиці класифіковані у такому порядку:
*перша група містить зразки найдавнішого римського письма:
“уставного” (“romaines capitales”)
скоропису (“cursives”)

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

L
ILIVOLAISIMYLARYAVGASIMYL
HICYELADEHEIMETASEIMAXIMAC
SVDABITSENTIAEISPVMASAGETO
BELGICAVELMOLLIMELIYSFERATE
TYMDEMVMCRASSAMAGNYMELI
CRESCEREIAMDOMITISSINION
INGENIISTOLLENTANIMOSP
VERBERAMENTAPATHETDVRISPAR
SEDNONYELMAGISVIRESDV

romaines capitales –
уставне римське
письмо

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Während die Schriftzeichen selbst ihre Bedeutung nie ändern, sind ihre Formen steter Wandlung unterworfen. Hauptanteil daran hat die Kurrentschrift, die aus den Kapital- und Buchschriften entstehend, diese immer wieder beeinflusst und verändert. Dieser Schrift, zu verschiedenen Zeiten und verschiedenen Ländern geschrieben, entwickelt sich so unterschiedlich, daß ihr gemeinsamer Ursprung kaum mehr ersichtlich ist. Die anfänglich unbewußten Formveränderungen und Ligaturen werden durch die Charaktere der die Schrift schnell Schreibenden bedingt. Aus der Endsumme all dieser Abweichungen kristallisiert sich dann die französische Bastarda

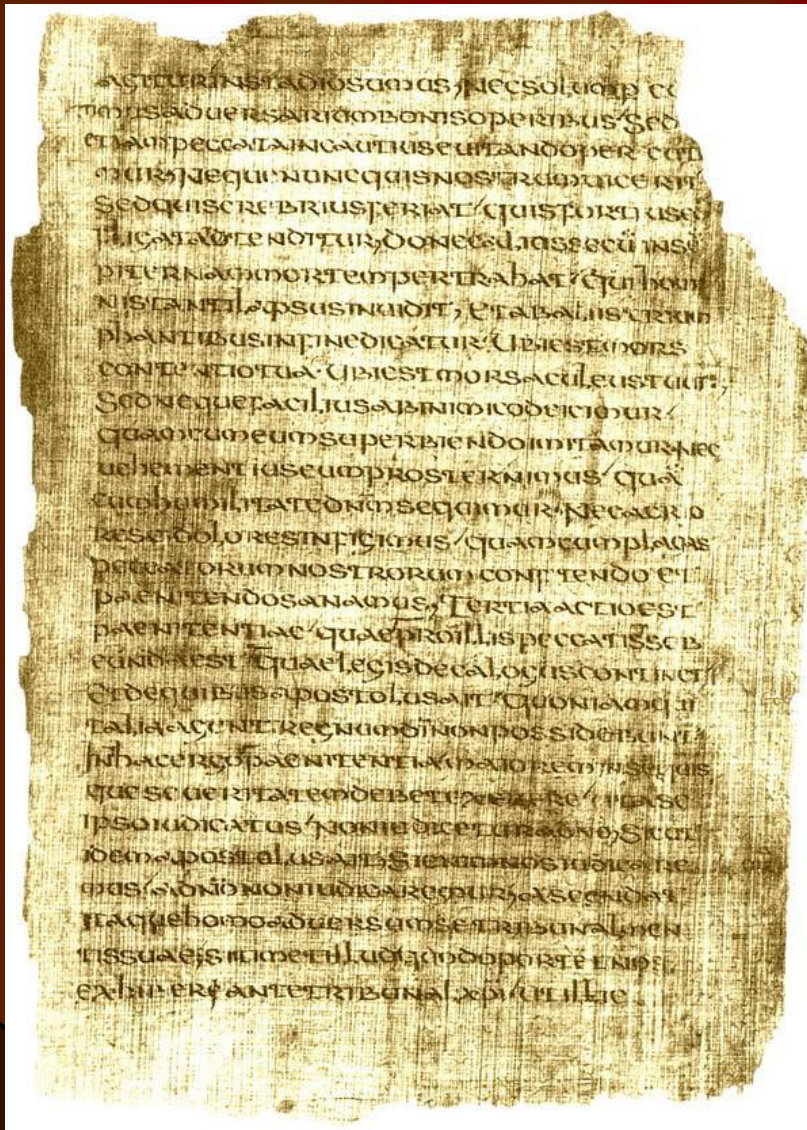
CH/75

Cursives - скоропис

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

*друга група – презентує письмо галльське (gallican), каролінгське (caroline), готичне (gotique), рунічне (runique), меровінзьке (mérovingienne), саксонське (saxone), ломбардійське (lombardique) до 15 ст. включно

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

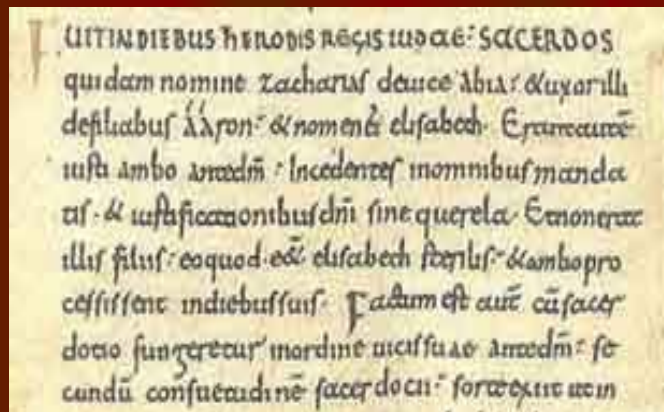

Gallican - письмо галльське
Галлія – історична область
Римської імперії. Територія
сучасних Франції, Бельгії,
Люксембургу, Нідерландів,
Швейцарії.

*Зразок галльського письма з наукової
бібліотеки Санкт-Петербурга*

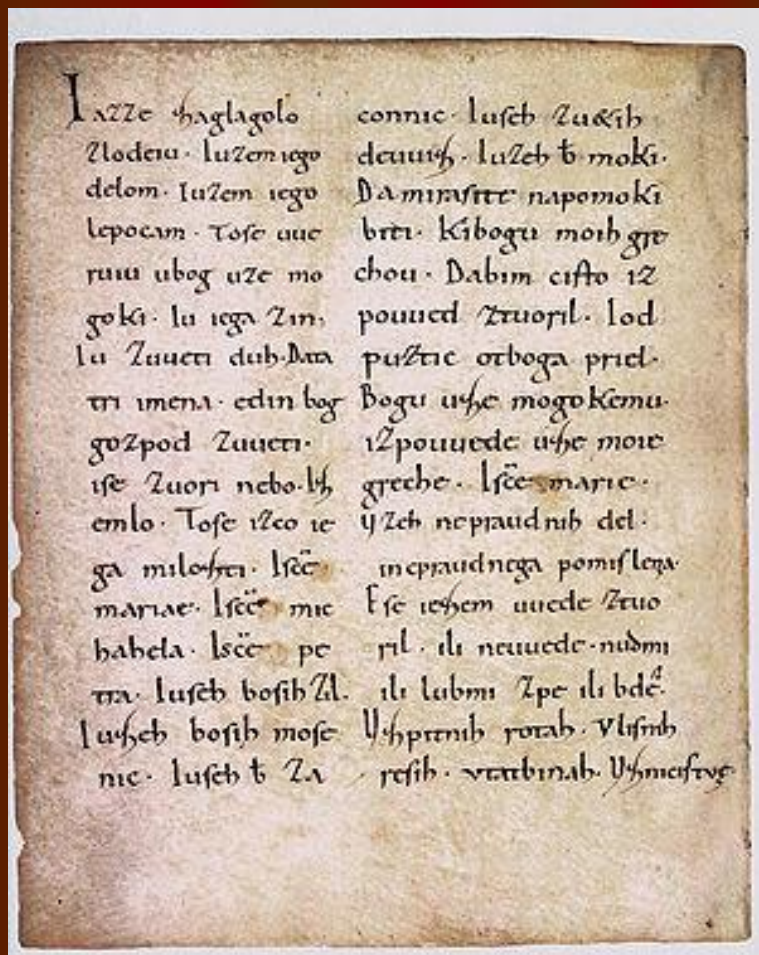
1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

caroline - каролінгське
ПИСЬМО

IUSTI IN DIEBUS HERODIS REGIS IUDAE: SACERDOS
quidam nomine Zacharias de uice Abia: & uxor illi
despiciabus Alphon: & nomen eius Elisabeth: Erant uero
iusti ambo antedñ: Incedentes in omnibus manda
tis: & iustificationibus dñi sine querela: Et non erat
illis filius: eo quod eadē Elisabeth sterilis: & ambo pro
cessissent in diebus suis: Factum est autē cū sacer
dotio fungeretur in ordine uicis uas antedñ: se
cundū consuetudinē sacerdotum: forte exiit ut in

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

каролінгський мінускул – різновид середньовічного письма, яким послуговувалися до початку 13 ст. при написанні книжок, християнських текстів, навчальних посібників; пізніше цей шрифт розвився у готичний)

Мінускул, мінускульне письмо (*minusculus* – маленьк.) – алфавітне письмо, із рядкових літер

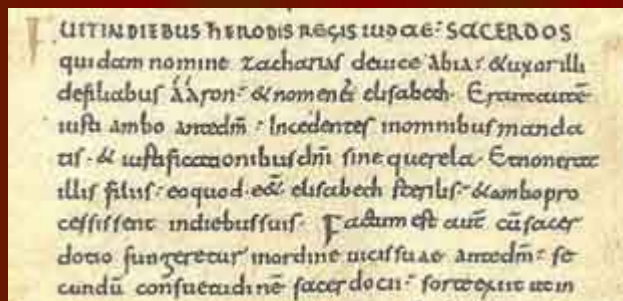
1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

1675 р. вийшов перший том праці Ж. Мабійона "*Analecta Vetera*". Збірник (аналекти – від грецького *analecta*, пізніше латинського *analecta* – збирати, об'єднувати, синонім поняття антологія, хрестоматія, зібрання вибраних текстів), де опублікував двадцять шість листів знаменитого англосаксонського ченця, ученого і педагога, діяча каролінгського відродження (період розквіту освіти, науки і мистецтва, що припадає на кінець 8 – початок 9 ст. і пов'язаний з правлінням Карла Великого), засновника писемної школи у Турі *Алкуїна* (Alcuin, 735–804 рр. – активізував писців на створення каролінгського мінускула

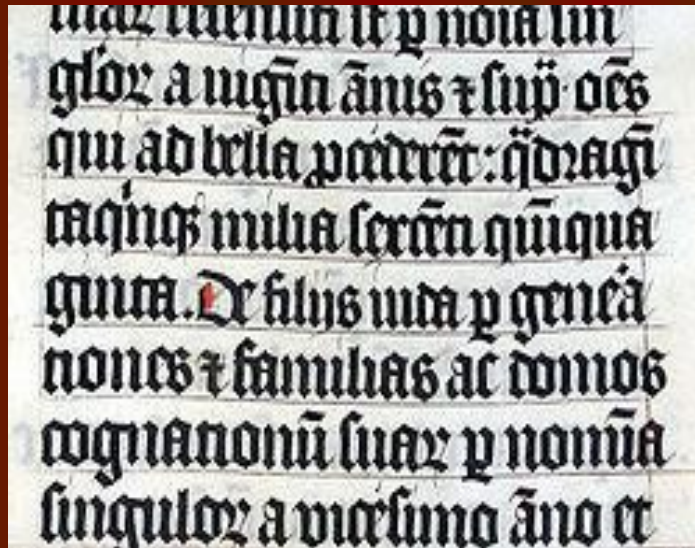
1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Minuscule caroline dans un parchemin du Xe siècle

*різновид середньовічного письма. Ним
послугувались приблизно між 800 і
1200 роками при написанні книжок,
християнських та нерелігійних
текстів, навчальних посібників;
шрифт далі розвився в Готичний і
вийшов з ужитку*

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

gotique – готичне ПИСЬМО

видовженість та «ламаність» в часи виникнення забезпечували економію місця при письмі на пергаменті, що тоді був доволі дорогим

відбулися зміни у техніці письма. Калам замінено на пташине перо, яке дозволяло поліпшити динаміку письма

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**Львівський національний університет
імені Івана Франка
Ільків-Свидницький
Микола Мирославович
УДК 930. 272:124 (477. 83-25) "13/15"**

**ГОТИЧНЕ ПИСЬМО У
КАНЦЕЛЯРІЇ ЛЬВІВСЬКОГО
МАГІСТРАТУ КІНЦЯ XIV –
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVI СТ.**

**Спеціальність 07.00.06 – історіографія,
джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук
Львів – 2009

Графічною основою виникнення готичного письма був каролінзький мінускул.

національні типи латинського письма:
острівне (англосаксонський й ірландський мінускул), *беневентанське* і *північно-італійське* (ломбардське)

У XIV ст. виділяється **"українська провінція" латинського письма** розпочала своє існування у скрипторіях та канцеляріях Галицько-Волинської держави Наступний етап формування "української провінції" латинського письма пов'язаний зі Львовом і територією Руського воєводства, зростанням ролі міста як важливого писарського осередку

Найбільший вплив на актове письмо канцелярії Львівського магістрату в кінці XIV ст. мала

ТЕКСТУРА (вид готичного книжкового письма)

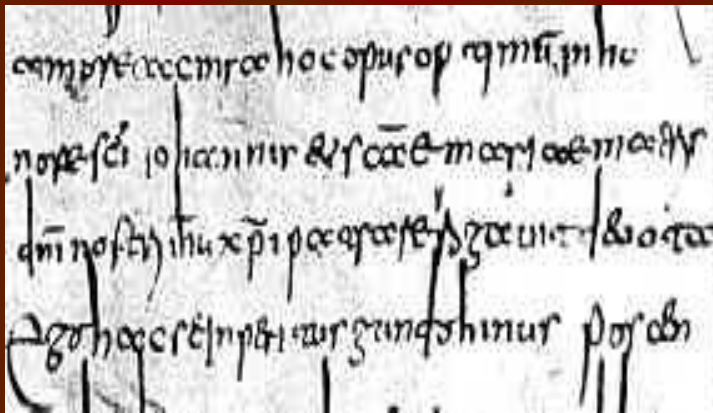
1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

runique – рунічне
письмо - германська
абетка, яка зазнала
впливу латинської
абетки але має
багато відмінностей

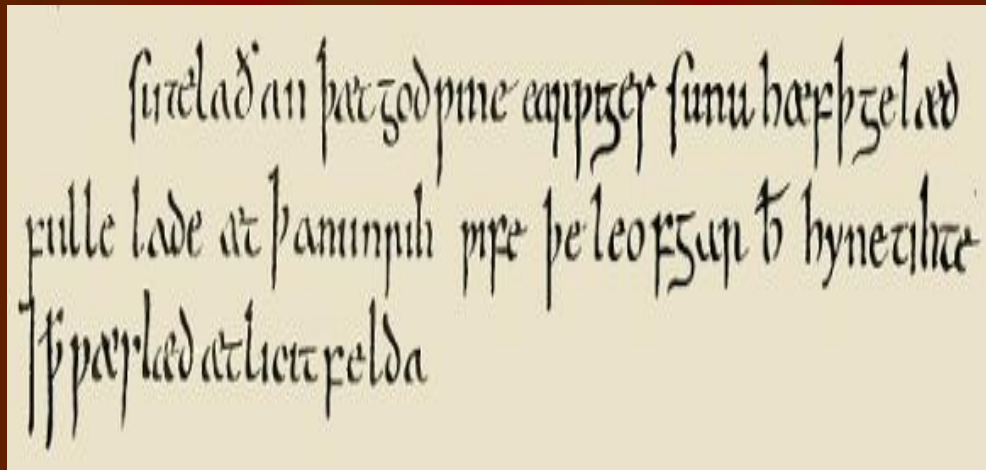
1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

mérovingienne –
меровінзьке письмо

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Saxone – саксонське ПИСЬМО

ſutelað an þæt zodpme eapuzes ſunu hæfþ zelaed
fulle lade at þanunpuli wite þe leoƿzup to hynetihce
þ þarƿlaed at licet ƿelda

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

- * у третю групу включені **дипломи** французьких королів від Дагоберта I (Dagobert I, 604–639 pp. – король франків династії меровінгів) до Людовіка IX (Saint-Louis, 1214–1270 pp. – французький король з 1226 p. із династії Капетінгів (Capétiens)) **з печатками та королівськими монограмами;**

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Diplôme de Dagobert
Ier (628)

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

*у четвертій групі об'єднані папські булли (bulles de Papes) і церковні грамоти (chartes ecclésiastiques).

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Bulle pontificale

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

В “De re diplomatica” Ж. Мабійон приділив увагу комплексу прийомів датування та встановлення *оригінальності* документів чи їх *підробки*

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Основний метод експертизи документів, запропонований Ж. Мабійоном – метод **формулярного аналізу**.

В кожній канцелярії, у кожному регіоні у певний історичний час існували традиції укладання документів. Науковими заслугами Ж. Мабійона є

** визначення загальних та особливих клаузул середньовічних документів, послідовність їх поєднання,

** встановлення типів формулярів, кожен з яких пов'язаний з місцем і часом створення, та визначення оригінальності документів за особливостями формуляра, які вживалися в тій чи іншій канцелярії певного часу

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Крім формулярного аналізу Ж. Мабійон звернув увагу на **особливості** стародавнього **латинського письма**. В різних країнах, окремих регіонах в різний час формувалися і побутували різні типи латинського письма. Саме Ж. Мабійоном була створена **теорія "національних типів"** латинського письма, яка стала важливим інструментом в практиці експертів.

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

За характером палеографічних текстів можна визначити час і місце (локалізація) створення документів.

Жан Мабійон впритул наблизився до *палеографії* – допоміжної історичної дисципліни, яка дозволяла йому групувати документи за їх хронологією і географічною належністю, базуючись на надійних історичних даних.

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Формулярний та палеографічний аналіз текстів документів вчений-ерудит радив доповнити ще одним **МЕТОДОМ** – враховувати **ВІДПОВІДНІСТЬ ВЖИВАННЯ ТИТУЛІВ**, зазначених у документах. Саме він акцентував увагу на наявності в текстах документів **форм титулатури** або стереотипних формул ввічливості.

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Метод *відповідності вживання титулів*
у практиці експертів

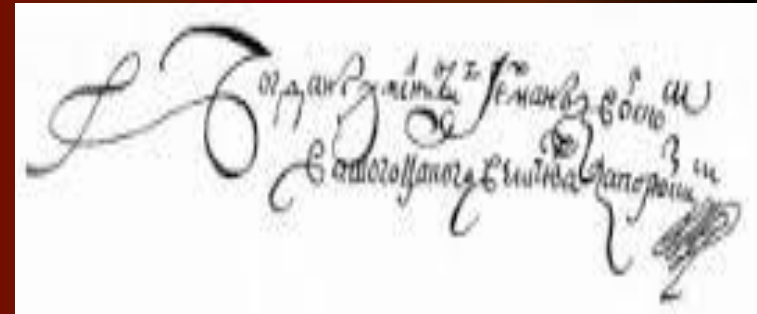
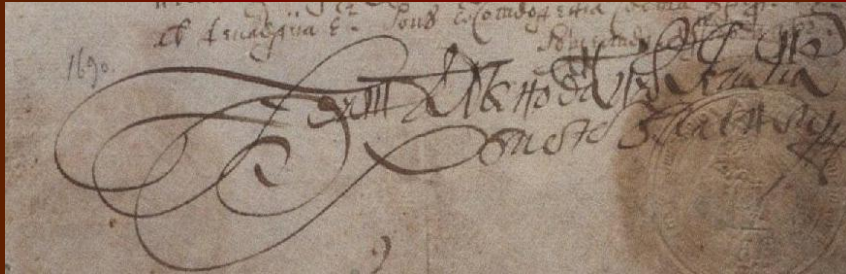

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Реєстр Війська
Запорозького
1649 року
Зазначення титула
Богдана
Хмельницького

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

*Білопілля, 11(21) грудня 1648 р. – Універсал Богдана Хмельницького про припинення бунтів і відправку Степана Гирича на втихомирення свавільників.

Bohdan Chmielnicki, **hetman z Woyskiem i.k.mci Zaporowskiem**

*Чигирин, 14(24) грудня 1649 р. – Лист Богдана Хмельницького до Аслан-аги з проханням вплинути на кримського хана і калгу-султана, щоб татари якнайшвидше прислали військо на допомогу козакам.

lasnie wielmożny msci panie Asłam aga, nasz wielce mści panie y dobrodzieju.

Datt w Czehrynie d. 14 Aprilis, a° 1649.

Wielmoznosci waszey wm. n.m. p. powolni słudzy y pezyiaciele Bohdan Chmielnicki, **hetman Woyska Zaporowskiego.**

* Чигирин, 17 (27) листопада 1656 р. – Універсал Богдана Хмельницького до козаків із заборонаю чинити шкоди маєтностям Богуслава Радзивіла і місту Слуцьку, котрі відійшли під оборону і протекцію Війська Запорізького²⁴.

Bogdan Chmielnickij, gietman z Wojskom jeho carskoho wielkzestwa Zaporozskim.

ВЪ ОЖИЕЮ ПОСПѢШЕСТВУЮЩЕЮ МАТИЮ
МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ,
ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕРЖИЦА
ВСЕРОССИЙСКАЯ :

ВЪ ЛОСКОВСКАЯ, КІЕВСКАЯ, ВЛАДИМИР-
СКАЯ, НОВГОРОДСКАЯ, ЦАРИЦА КАЗАНСКАЯ, ЦА-
РИЦА АСТРАХАНСКАЯ, ЦАРИЦА СИБИРСКАЯ,
ЦАРИЦА ХЕРСОНИСА-ТАВРИЧЕСКАГО, ГОСУДАРЬ-
НЯ ПСКОВСКАЯ И ВЕЛИКАЯ КНЯГИНЯ СМОЛЕН-
СКАЯ, КНЯГИНЯ ЭСТЛЯНДСКАЯ, ЛИФЛЯНДСКАЯ,
КОРЕЛЬСКАЯ, ТВЕРСКАЯ, ЮГОРСКАЯ, ПЕРМСКАЯ,
ВЯТСКАЯ, БОЛГАРСКАЯ, И ИННЫХЪ. ГОСУДАРЬ-
НЯ И ВЕЛИКАЯ КНЯГИНЯ НОВГОРОДА НИЗОВ-
СКІЯ ЗЕМЛИ, ЧЕРНИГОВСКАЯ, РЯЗАНСКАЯ, ПО-
ЛОЦКАЯ, РОСТОВСКАЯ, ЯРОСЛАВСКАЯ, БѢЛО-
ОЗЕРСКАЯ, УДОРСКАЯ ОБДОРСКАЯ, КОНДІЙСКАЯ,

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Мы, Павел Первый, Император и Самодержец Всероссийский, Московский, Киевский, Владимирский, Новгородский, Царь Казанский, Царь Астраханский, Царь Сибирский, Царь Херсониса Таврического, Государь Псковский и Великий Князь Смоленский, Литовский, Волынский и Подольский, Князь Эстляндский, Лифляндский, Курляндский и Семигальский, Самогитский, Корельский, Тверский, Югорский, Пермский, Вятский, Болгарский и иных, Государь и Великий Князь Новагорода Низовския земли, Черниговский, Рязанский, Полоцкий, Ростовский, Ярославский, Белоозерский, Удорский, Обдорский, Кондийский, Витебский, Мстиславский и вся Северная страны Повелитель и Государь Иверския земли, Карлтинских и Грузинских Царей и Кабардинския земли, Черкасских и Горских Князей и иных наследный Государь и Обладатель, Наследник Норвежский, Герцог Шлезвиг-Голстинский, Стормарнский, Дитмарсенский и Ольденбургский и Государь Эверский и прочая, и прочая, и прочая

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Мы, Николай Первый, Император и Самодержец Всероссийский, Московский, Киевский, Владимирский, Новгородский, Царь Казанский, Царь Астраханский, **Царь Польский**, Царь Сибирский, Царь Херсониса Таврического, Государь Псковский и **Великий Князь** Смоленский, Литовский, Волынский, Подольский и **Финляндский**, Князь Эстляндский, Лифляндский, Курляндский и Семигальский, Самогитский, Белостокский, Корельский, Тверский, Югорский, Пермский, Вятский, Болгарский и иных; Государь и Великий Князь Новагорода Низовския земли, Черниговский, Рязанский, Полоцкий, Ростовский, Ярославский, Белоозерский, Удорский, Обдорский, Кондийский, Витебский, Мстиславский и Государь Иверския, Карталинския, Грузинския и Кабардинския земли, Черкасских и Горских Князей и иных наследный Государь и Обладатель, Наследник Норвежский, Герцог Шлезвиг-Голстинский, Стормарнский, Дитмарсенский и Ольденбургский и прочая, и прочая

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

При експертизі документів має значення аналіз титулів, які дозволяють встановити автора, час створення документа.

Табель про ранги 24.01.1722 – титули прийняли стійку систему
(2 редакції 18 і 19 ст.ст.)

TABLE SHOWING THE RESULTS OF THE			
CENSUS OF 1880			
SEX	AGE	EDUCATION	INDUSTRY
Male	Under 5	None	None
Male	5-9	None	None
Male	10-14	None	None
Male	15-19	None	None
Male	20-24	None	None
Male	25-29	None	None
Male	30-34	None	None
Male	35-39	None	None
Male	40-44	None	None
Male	45-49	None	None
Male	50-54	None	None
Male	55-59	None	None
Male	60-64	None	None
Male	65-69	None	None
Male	70-74	None	None
Male	75-79	None	None
Male	80-84	None	None
Male	85-89	None	None
Male	90-94	None	None
Male	95-99	None	None
Male	100+	None	None
Female	Under 5	None	None
Female	5-9	None	None
Female	10-14	None	None
Female	15-19	None	None
Female	20-24	None	None
Female	25-29	None	None
Female	30-34	None	None
Female	35-39	None	None
Female	40-44	None	None
Female	45-49	None	None
Female	50-54	None	None
Female	55-59	None	None
Female	60-64	None	None
Female	65-69	None	None
Female	70-74	None	None
Female	75-79	None	None
Female	80-84	None	None
Female	85-89	None	None
Female	90-94	None	None
Female	95-99	None	None
Female	100+	None	None

Класи	Чини			
	Цивільні	Військові	Військово-морські	Придворні
I	Капцгер	Генерал-фельдмаршал	Генерал-адмірал	
II	Дійсний таємний радник	Генерал-аншеф (до 1796 р.); Генерал-від-кавалерії; Генерал-від-інфантерії; Генерал-від-артилерії	Адмірал	Обер-камергер; Обер-сфмаршал; Обер-шталмейстер; Обер-сєрмейстер; Обер-зофмейстер; Обер-шенк; Обер-церемоніймейстер; Обер-форшмейдер
III	Таємний радник	Генерал-лейтенант (в 1730-х рр. – наприкінці XVIII ст. – генерал-поручик)	Вице-адмірал	Гofdмаршал; Шталмейстер; Сєрмейстер; Гофмейстер;
IV	Дійсний статський радник, Обер-прокурор, Герольдмейстер	Генерал-майор	Контр-адмірал, Штурбанкаст (в першій чверті XVIII ст.)	
V	Статський радник	Брєсладир (до 1799 р. і з відміною цього чину в V класі військових чинів не стало)	Капітан-командор (до 1799 р.)	Церемоніймейстер
VI	Колєзький радник, Військовий радник	Полковник	Капітан першого ранга	
VII	Надєрний радник	Підполковник	Капітан другого ранга	
VIII	Колєзький асєсор	Майор (у 1731–1797 рр. чин майора поділявся на Прем'єр- і Сєкунд-майора; в 1884 р. чин Майора відмінено); Капітан та Ротмістр (в кавалерії) – з 1884 р.	Капітан третього ранга (у XVIII ст.); Капітан-лейтенант (до 1884 р., в 1907–1911 рр.); Старший лейтенант – з 1912 р.	
IX	Титулярний радник	Капітан, Ротмістр (в кавалерії) – до 1884 р.; Штабс-капітан, Штабс-ротмістр (в кавалерії) – з 1884 р.	Капітан-лейтенант (у XVIII ст.); Лейтенант (з 1884 р.); Старший лейтенант (1907–1911 рр.)	
X	Колєзький секретар	Капітан-поручик – до 1778 р.; Штабс-капітан – до 1884 р.; Поручик – з 1884 р.	Лейтенант (до 1884 р.); Мичман (з 1885 р.)	
XI	Корабельний секретар (у XVIII ст.)	Поручик – до 1884 р.		
XII	Губернський секретар	Сєкунд-поручик; Унтерлейтенант (у XVIII ст.); Підпоручик, Корнет – з 1884 р.	Мичман (до 1885 р.)	
XIII	Противіційний секретар, Сенатський реєстратор, Синодський реєстратор, Кабинетний реєстратор (у XVIII ст.)	Підпоручик – до 1884 р. Прапорщик (з 1884 р. – лише у военний час)		
XIV	Колєзький реєстратор	Фєндрик (у XVIII ст.)	Мичман (у XVIII ст.)	

Класи	Титули
I–II	Ваше високопревосходительство
III–IV	Ваше превосходительство
V	Ваше высококоролє
VI–VIII	Ваше высокоблагородіє
IX–XIV	Ваше благородіє

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Крім титулів за рангами були титули за походженням
“Светлейший князь” – *Ваша Светлость* (особам
князівського достоїнства і особливою вказівкою царя)

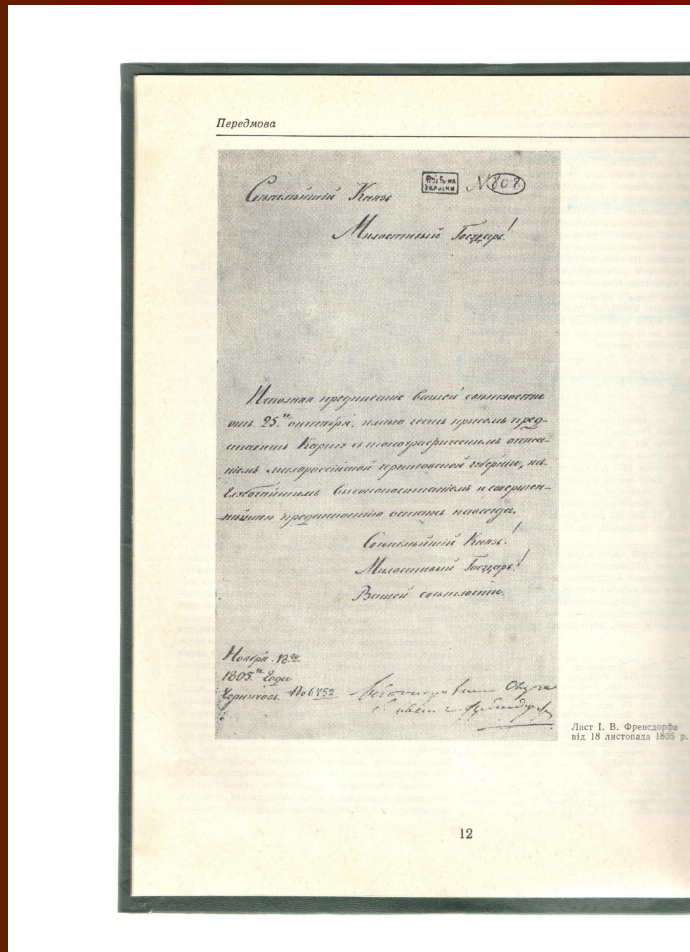
Князь – *Ваше Сиятельство*

Граф – *Ваше Сиятельство*

Барон – *Ваше Благородие*

Дворянин - *Ваше Благородие*

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Лист від 18 листопада 1805 р.
Чернігівського цивільного губернатора
Івана Васильовича Френсдорфа
до **СВЕТЛЕЙШЕГО КНЯЗЯ**

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Форма титулатури дала можливість точно визначити адресата – *міністра внутрішніх справ Віктора Павловича Кочубея, який мав титул "светлейший князь" на відміну від "сиятельнейшого князя" Олексія Борисовича Куракіна – генерал-губернатора Малоросії*

титул "*сиятельство*" був наданий всім князівським (які не користувалися титулом "*светлости*" – за особливі заслуги) і графським родинам

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Особлива система титулів у духовенства

Чернече (чорне) духовенство поділялося на п'ять рангів: 1. митрополит, 2. архієпископ, 3. єпископ, 4. архімандрит, 5. ігумен

Біле духовенство мало чотири ранги: 1. протоієрей, 2. ієрей (священик), 3. протодиякон, 4. диякон

**митрополити та архієпископи – *«Высокопреосвященство»*

**єпископи – *«Преосвященство»*

Три вищі ранги мали титул архієрей з відповідним загальним титулом *«Владика»*

**архімандрити, настоятелі, ігумени, протоієреї - *«Высокопреподобие»*,

**ієромонахи, священники – *«Преподобие»*, *«Священство»*

Див.: Наталія Пуряєва. Словник церковно-обрядової термінології
. – К., 2002

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Титулування:

Ваша Святість

Ваше Преосвященство

Ваше Високопреподобство

Ваше Блаженство

«Его Блаженству, Блаженнейшему Владимиру, Митрополиту Киевскому и Всея Украины»

«Его Высокопреосвященству, Высокопреосвященному Агафангелу Митрополиту Одесскому и Измаильскому»

«Его Святейшеству, Святейшему Кириллу Патриарху Московскому и всея Руси» (також Патріарху Сербському, Патріарху всея Грузії...)

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Систему чинів, звань і титулів доповнювала ієрархічна система державних орденів (Андрія Первозванного, Св. Катерини, Св. Володимира, Св. Анни, Св. Георгія, Олександра Невського, Св. Станіслава, Білого Орла)

“Статский советник и кавалер...”

1.2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Труднощі, які стояли на шляху евристичної роботи Ж. Мабійона: актовий матеріал був розкиданий у численних на той час монастирях; пошуки архівних документів супроводжувалися безсистемним їх виданням у великій кількості. Саме тому Мабійону приписують думку про необхідність видання каталога опублікованих актів, які б спрощували їх пошуки в архівних сховищах